

Istanbul Water Tribunal

Tütün Deposu, İstanbul, March 14, 2009

DAVA: Çoruh Vadisi'nde yapılması planlanan Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesi

Davacılar:

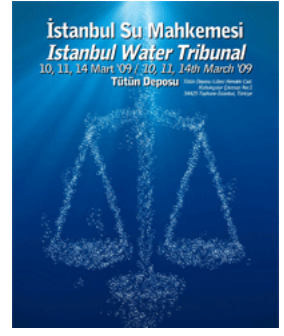
- 1- Bedrettin KALIN- ARTVİN, Türkiye
- 2- Recep AKYÜREK- YUSUFELİ, Türkiye

Davalılar:

- 1- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı – ANKARA, Türkiye
- 2- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı – ANKARA, Türkiye
- 3- Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) – ANKARA, Türkiye
- 4- Çevre ve Orman Bakanlığı – ANKARA, Türkiye

OLAYLAR

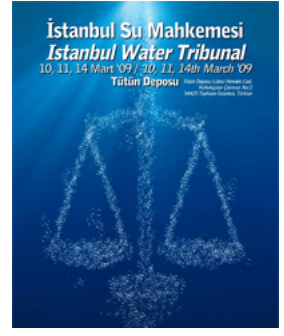
- 1) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 1986'da yapılan fizibilite raporuna dayanarak Çoruh Nehri üzerinde hidroelektrik enerji üretimi için bir planlama süreci başlatmıştır. Proje planı 1990 yılında tamamlanmıştır.
- 2) Nehrin doğduğu bölgede Muratlı ve Borçka barajları yapılmış olup, Deriner ve Artvin barajlarının inşaatı halen sürmektedir.
- 3) Mahkemede açılan dava nehrin havzası için başta projelendirilen barajlardan biri olan Yusufeli Barajı'nın projesi ile ilgilidir. Bu projenin inşaat işi Bakanlar Kurulu tarafından 1997 yılında ihale edilmiştir.
- 4) Yusufeli Barajının inşaat işi iki kez ihale edilmesine rağmen, işin verildiği uluslararası konsorsiyumlar mali zorluklar nedeniyle dağılmıştır. Fiilî inşaat işi henüz başlamamıştır. 2009'da yeni bir ihale yapılmıştır.
- 5) Davacıların projenin iptali için 2001 yılında Türkiye Cumhuriyeti hükümetine verdikleri dilekçe reddedilmiştir. Bunun üzerine davacılar Danıştay 10. Dairesinde dava açarak üç gerekçeyle projenin iptalini talep etmişlerdir: 1) ihale sürecinde yasal usullere uyulmaması; 2) çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) raporunun hazırlanmaması; ve 3) projede kamu yararının olmaması. Danıştay 10. Dairesi gerekçeleri haklı bularak projenin iptaline 2005 yılında oybirliğiyle karar vermiştir. Ancak, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu bu kararı bozmuştur. Davacılar bozma kararını temyiz etmişlerdir. Dosya halen temyizdedir.



- 6) 2000 tarihli Yusufeli İlçesi Tarımsal Fizibilite Raporunda bölgede tarım yapılabilir arazi kalmayacağı, bölgede tarım ve hayvancılık faaliyetinin son bulacağı belirtilmiştir. Proje yaklaşık 17.000 kişiyi etkileyecektir. İlçe merkezi ile merkeze bağlı üç köy sular altında kalacak, onyediy köy ise büyük ölçüde zarar görecektir. Yine aynı tarihlerde Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Koruma Sahasında 459 hektarlık bir alanın sular altında kalmasıyla vadinin büyük zarar göreceğini, koruma sahasının çok sayıda endemik bitki ve hayvan türüyle önemli bir biyolojik çeşitlilik merkezi olduğunu bildirmiştir. Bu doğal miras sayesinde bölge gerek doğanın keyfini çıkarmak isteyen gerekse doğa sporlarıyla uğraşanlar için önemli bir turizm destinasyonudur. Çoruh nehri, rafting sporu için dünya klasmanında bir yerdir. Bu hususlar ve projenin çevre üzerindeki etkilerini doğrulayan bilgiler, proje için oluşturulan konsorsiyum tarafından Encon Çevre Danışmanlık firmasına hazırlanan raporda yer almaktadır.
- 7) Yusufeli Barajı Projesi büyük bir Gürcü nüfusu ve Gürcü asıllı Türk toplulukları açısından büyük kültürel ve tarihi önem taşıyan bir bölgenin sular altında kalmasına neden olacaktır. Çok sayıda kilisenin proje yüzünden sular altında kalmasının yanı sıra, bu kesimin düzenli olarak yerine getirdiği kutsal ziyaretler için büyük önemi haiz üç kilise de ulaşılamaz hale gelecektir.
- 8) Nüfusun yeniden yerleşimi için teklif edilen yerlerde halkın geçim kaynakları olan tarım ve diğer etkinliklerle uğraşarak ekonomik kazanç elde etmesi mümkün değildir. Bölge sakinlerine teklif edilen istimlak bedelleri ve kamusal altyapının bozulmasına karşılık verilecek tazminat, bölge sakinlerinin yetkili makamların önerdikleri evleri satın almalarına veya kamusal altyapının yeniden inşasının finanse edilmesine yeterli değildir.
- 9) Yetkili makamların proje maliyeti olarak belirttikleri rakamlara yol, kanal, ve diğer belediye hizmetleri için gereken altyapının getireceği önemli ölçüdeki ek masraflar dahil değildir. Projenin toplam maliyeti ile hidroelektrik santralından üretilecek enerjinin cari değeri karşılaştırıldığında, eksiksiz bir fayda-maliyet analizi, projenin mali açıdan işlerlik taşımadığını göstermektedir.
- 10) Nehir havzasında altın çıkarma veya diğer madencilik girişimlerine izin veren idari tasarrufların mahkeme kanalıyla engellenmesinde uzun süredir başarılı olunmuştur. Bu vakaların sonucunda Kanadalı bir madencilik şirketi olan Inmet (Cominco şirketinin halefi) 2006 yılından beri Artvin ilinde Çoruh Nehri üzerindeki Çerattepe mevkiinde bakır madeni açma çabalarını sürdürmektedir. Bu şirketin işletme ruhsatının çevresel etki değerlendirme raporunun hazırlanmamış olması gerekçesiyle yerel mahkemeler ve belediye yetkilileri tarafından iptal edilmesi üzerine şirket üretim planlarını şimdilik askıya almıştır.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

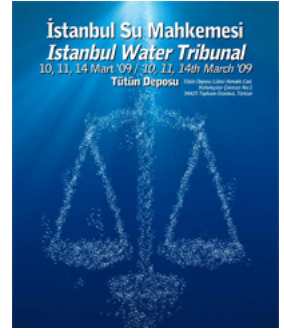
- 1) Yeterli miktar ve kalitedeki suyun temel bir insan hakkı olduğu, ve bu hakkın kısıtsız biçimde kullanılmasının hükümetlerce teminat altına alınması gerektiği evrensel olarak kabul edilmiştir (BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Konseyi, Gözlem No: 15, Yıl 2002).



- 2) Toplumun su hakkının bir bölgede güvenceye alınması, o suyun alındığı bölgedeki insanların ve çevrenin aleyhine bir durum yaratmamalıdır (Avrupa Birliği, Su Çerçeve Direktifi, 2000).
- 3) Yerel topluluklar biyolojik kaynaklara olan bağımlılıkları, ve bu kaynakları onların biyolojik çeşitliliğini korumak ve bileşenlerinden sürdürülebilir biçimde yararlanmak için yeterli uygulamalar geliştirerek yönetmeleri ölçüsünde evrimleşirler (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1992).
- 4) Teklif edilen Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesinin, su altında kalacak bölgelerde ciddi boyutlarda çevresel, ekolojik, toplumsal, ekonomik, ve kültürel etkileri olacaktır. Bu etkilerin gerek projenin tasarım ve uygulamasında, gerekse mali fizibilite değerlendirmesinde dikkate alınması icap eder.
- 5) Türkiye Cumhuriyeti hükümeti projeyi ÇED raporu hazırlama yönündeki yasal zorunluluktan (1993 sonrası) muaf tutmuştur. Bu tasarrufta, projenin başlatıldığı dönemin (1946) yorumlanışı tartışılır niteliktedir. Ayrıca, bu tasarruf günümüzün toplumsal realiteleriyle bağdaşmadığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan (Madde 2) “sosyal devlet” ilkesine de aykırıdır.
- 6) Danıştayın Devlet İhale Kanunu hükümlerinin uygulanmaması yönünde aldığı karar nedeniyle, proje uluslararası bir ihale yapılmadan verilmiştir.
- 7) Danışma süreci uygulanmamıştır. Etkilenen bölge sakinlerinin endişeleri giderilmemiştir. Anayasa emri olan insan haklarına saygı şartı çiğnenmiştir.
- 8) Yusufeli projesinin ekosistem ve su döngüsü üzerinde önemli etkileri olacaktır. Suda ve karada yaşayan canlıların biyolojik çeşitliliğinin yanı sıra çok sayıda insanın geçim kaynakları da ortadan kalkacaktır.
- 9) Bölgedeki tarihî, arkeolojik, ve kültürel miras yok olacaktır.

KARAR:

- 1) Çevrede ölçülemeyecek boyutlarda tahribata yol açacak, bölge sakinlerine önemli ölçüde zarar verecek, ve maliyeti ulusça ödenecek olan Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesinin iptali için davacılar tarafından yapılan talebin kabulüne;
- 2) Çoruh Nehri Havzası Geliştirme Programında sadece önceden gündemde olan baraj projeleri değil, aynı zamanda maden ve diğer kaynaklardan yararlanma tekliflerini içeren halihazırdaki ve gelecekteki girişimler de dahil olmak üzere programın tümü için ÇED raporlarının hazırlanmasının Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından emredilmesine;
- 3) Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin T.C. Anayasası, T.C. yasaları, ve taraf olduğu uluslararası insan hakları antlaşmalarının temel hükümleri doğrultusunda insan haklarına saygı göstermeye, ve insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen ekolojik ve kültürel hazineleri korumaya davet edilmesine;
- 4) Halkın Türkiye’deki demokratik siyasi süreci güçlendiren sürekli muhalefetine rağmen T.C. hükümetinin Yusufeli Projesini yürütmesini sağlamak için ihale, sözleşme, ve uygulama süreçlerine ilişkin yasa ve yönetmeliklerle oynanmasının kınanmasına; karar verildi.



TAVSİYELER:

- 1) Bir yandan önemli boyutlardaki rüzgar enerjisi potansiyelinden yararlanmaya; bir yandan da bölgenin biyolojik çeşitliliğine, tarım ve hayvancılık potansiyeline, ve ekoturizm için arz ettiği çekiciliğe dayalı çok yönlü bir ekonomik program uygulanarak bölgesel kalkınmanın teşvik edilmesine katkı sağlayan alternatif bir kalkınma programı oluşturma yönünde sivil toplum tarafından yürütülen gayretlerin Türkiye Cumhuriyeti hükümetince desteklenmesi;
- 2) Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Sözleşmesi çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gösterdiği çabaları gözden geçirmesi;
- 3) Bölge sakinlerini vadiyi çevreleyen sarp yamaçlara oyulmuş ücra yerleşim mekanlarına taşımının herhangi bir mantığı bulunmadığından, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin yeniden yerleşim teklifini geri çekmesi;
- 4) Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Birleşmiş Milletler Ülke İçi Yer Değiştirme Kılavuz İlkeleri çerçevesindeki taahhütlerine uyması; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de dahil olmak üzere taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşmeler çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesi; ve Çoruh Nehri Havzasının kalkındırılması için sürdürülebilir bir planın taşıyacağı nitelikler hakkında kapsamlı bir tartışma açarak demokrasinin kurumlarını güçlendirme yönünde üstlenmiş olduğu mükellefiyetlerin gereğini yapması;
- 5) Türkiye'deki ulusal mahkemelerin kalkınma ve doğal kaynaklardan yararlanma programlarında kanun hakimiyetinin layığıyla uygulanmasında ısrar etme yönünde bölgesel idari mahkemelerin tesis ettikleri içtihatları kaale almaları;
- 6) Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığının Çoruh Nehri Vadisindeki kutsal ziyaret yerlerini Dünya Mirası Listesine aday göstermek için gereken işlemleri yapması.

İstanbul'da Tütün Deposu salonunda 10 - 14 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul Su Mahkemesi huzurunda yapılan duruşmalar sonucunda, jürinin aşağıda imzaları olan üyeleri ilgili tarafların beyan, kanıt, ve ihbarlarını dikkate alarak, Türkiye'deki Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali Projesi çerçevesinde inşa edilmesi planlanan baraj ve iki hidroelektrik santrali hakkındaki davada yukarıdaki kararı vermişlerdir.

Verdicts in the cases of the Istanbul Water Tribunal

Tütün Deposu, Istanbul, March 14, 2009

The undersigned members of the jury of the Water Tribunal, scheduled between March 10-14, 2009 in Tütün Deposu, Istanbul/Turkey, after the Public Hearings of the declarations, evidences and notices from the parties involved, render the following verdict on the case of :

Yusufeli Dam and Hydroelectric Power Plant Project in the Çoruh Valley.



Pelin Batu
Turkey



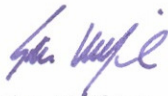
Emel Kurma
Turkey



Dilek Kurban
Turkey



David Barkin
Mexico



Silke Helfrich
Germany



Maurits Groen
The Netherlands



Alexandre Camanho de Assis
Brazil